

N:o 165.

Af herrar **Fridtjuv Berg** och **E. Hammarlund**, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke.

Vid de inom alla kulturstater under senare tiden gjorda bemödandena att genom lagstiftning reglera minderårigas användning i industriellt arbete har det städse varit tvenne syften, som man velat tillgodose: å ena sidan ungdomens helsovård, å andra sidan dess moraliska och intellektuella uppfostran.

Af dessa båda syften, som för öfrigt äro med hvarandra på det allra närmaste förbundna, har det senare i allmänhet haft försteget och utgjort den hufvudsakliga drifkraft, som slutligen bragt en skyddslagstiftning på ifrågavarande område till stånd. Särskildt har så varit förhållandet i vårt land. Här har initiativet tagits nästan uteslutande af män, som på grund af sin verksamhet stått folkskolan nära: skolrådsordförandena C. H. Rundgren och A. V. Staaff, ecklesiastikministern F. F. Carlson, folkskolläraren J. Rundbäck m. fl.

Det första förslaget väcktes vid 1856—58 årens riksdag inom presteståndet af dåvarande kyrkoherden i Norrköping, numera biskop Rundgren i Karlstad. Motionären yrkade, att strängare villkor måtte stadgas för barns användande i industriarbete, samt motiverade detta förslag hufvudsakligen med uppfostringsskäl. »Ett kraftigt handtag», yttrade han, »skulle derigenom gifvas åt skolans nu svaga magt öfver föräldrar och barn samt striden emellan arbetet (d. v. s. industrialismen) och skolan, hvartill man ofta inom ett fabriksidkande samhälle blefve åsyna vittne, förminskas.»

Bih. till Riksd. Prot. 1900. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 47 Häft. (N:o 165). 1

Då frågan vid riksdagarna 1870 och 1871 återupptogs af herr Jöns Rundbäck, skedde det ur väsentligen samma synpunkt. Motionären yrkade bland annat, att anordningar måtte vidtagas för att bereda de minderåriga arbetarne nödig undervisning, såväl någon kortare tid om hvardagarne som ock i söndagsskola.

Vid 1875 års riksdag framhöllos de uti uppfostringshänseende skadliga verkningarne af hvad man med ett vilseledande namn brukar kalla »barnarbetet», d. v. s. barns användande inom industrien, af kyrkoherden A. V. Staaff och statsrådet F. F. Carlsson. »De bedröfliga följderna deraf», yttrade den senare, »äro för tydliga för att behöfva vidlyftigt ådagaläggas. Kroppslig svaghet och sjukdomsfrön för lifstiden måste på sådant sätt ådragas, och icke mindre hotande är den råhet, som genom det stängda tillträdet till undervisningens eljest för alla tillgängliga välgerningar uppkommer.»

I riksdagsskrifvelsen den 19 maj 1875 var uppfostringssynpunkten den i främsta rummet framhållna, och i den med anledning af skrifvelsen tillsatta kongl. komitén blef den ock jemförelsevis starkt representerad. I det ovanligt klartänkta och sakrika samt för sin tid verkligen utmärkta betänkande, som komitén afgaf den 19 april 1877, blef denna synpunkt tydligt framhållen. Med stöd af redan då vunnen erfarenhet betonade komitén icke blott de hygieniskt menliga följderna af det industriella barnarbetet, utan ännu bestämdare de olyckliga följder uti sedligt och intellektuellt hänseende, som de vid minderårigas användning rådande missbruken medfört. »Deras inflytande på arbetarnes *moralitet* är», yttrade den, »vida mera direkt och påtagligt. Snart är det lilla, i folkskolan inhemtade kunskapsmättet förgätet, och det är ingalunda ovanligt, att minderåriga arbetare, då de börja sin nattvardsläsning, icke ens kunna läsa innan, *liksom de i allmänhet visa sig slöare och håglösare än andra barn*. I fråga om deras *seder och uppförande* utfaller ondömet ännu ogynnsammare. Skollärare och själasörjare hafva, stundom i de starkaste ordalag, framhållit, *huru allmänt och hastigt barnen, äfven om de vid inträdet i arbetet varit sedliga och välortade, tillegnat sig de dåligaste sidorna hos sin omgifning och wartat till själfsväld och fräckhet*.» Staten måste träda emellan för att genom sin lagstiftning åtminstone i någon mån sätta en gräns för det industriella barnarbetets förderfliga följder. »Dessa hafva», fortsatte komitén, »mähända kunnat undgå uppmärksamheten under tider, då näringsyrkena sysselsatte jemförelsevis ett fåtal minderåriga, och då man för öfrigt fäste mindre afseende vid sådana sociala brister som ifrågasvarande. Men under närvarande förhållanden kan man icke med likgiltighet äse, att en hel samhällsklass i förtid ryckes undan hemmet och skolan

och prisgifves åt inflytelser, hvilka undergräfvat dess fysiska såväl som sedliga krafter. Ur den talrika ungdom, som under de sist förflutna tio åren vunnit sysselsättning inom industrien, utgår inom ytterligare några år dess egentliga stamtrupp; och på dennas beskaffenhet beror ytterst industriens trefnad och utveckling. — — Det ligger i arbetarnes och industriidkarnes liksom hela samhällets rätt förstådda intresse att snarast möjligt söka återinsätta hemmet och skolan på den plats, de med afseende å den minderårige arbetarens uppfostran naturligen böra intaga, men hvarifrån industrien är på väg att uttränga dem.»

Man torde väl kunna säga, att detta hemmets och skolans återinsättande i sin uppfostrarepligt och uppfostrarerätt var det hufvudsakligaste ändamålet med komiténs förslag och den derpå grundade förordningen af den 18 november 1881.

På de få ställen, der denna förordning blifvit efterlefd, har man funnit sig väl deraf. För den ojemförligt största delen af vårt land har den emellertid varit en död bokstaf. Industriens män hafva mycket ofta utan vidare satt sig öfver dess bestämmelser, enär de ansett dem hinderliga för sina intressen, och flerstädes hafva de härvid haft målsmännen på sin sida. Särskildt har detta varit fallet på sådana orter, der en utarmad och demoraliserad fabriksbefolkning lefvat sammanpackad, ty der har, såsom helt naturligt är, inom vida kretsar känslan af föräldraansvaret blifvit förslöad och den åskådningen vunnit insteg, att barnen mindre äro föremål för uppoffrande omvårdnad än ett medel för förvärf.

Det nästan fullständiga åsidosättandet af förordningens föreskrifter har sökt sitt stöd och rättfärdigande i det betraktelsesätt, som efter hand aflöst de stora humanitära grundsatser, för hvilka förordningen var ett uttryck. Enligt detta betraktelsesätt, som under en följd af år varit synnerligen modernt, härröra ungdomens oarter väsentligen deraf, att den går för mycket i skolan och kommer för sent in i fabriker. Långt ifrån att försvära barnens tidiga indragande i dessa, borde man sålunda af omsorg för deras sedlighet och arbetsduglighet af all magt befrämja detsamma. Att ur uppfostringssynpunkt vilja inskränka det industriella barnarbetet skulle följaktligen vara ett missgrepp.

Till belysning af denna egendomliga teori, som under de senare åren spelat en betydande roll, tillåta vi oss här anföra den framställning från Sveriges allmänna folkskolläroreförening, som genom dess centralstyrelse ingafs till civildepartementet, då det blef bekant, att en kongl.

proposition med förslag till förordning angående minderårigas användande till arbete i industrielt yrke skulle komma att föreläggas nu samlade Riksdag. Denna i statsrådsprotokollet för den 2 innevarande månad omförmälda framställning är af följande lydelse:

Till Konungen.

Bland de lagar och förordningar, af hvilka folkskolan är beroende, gifves det näst sjelfva folkskolestadgan ingen, som för denna skolas uppfostrande verksamhet eger en så ingripande betydelse som den, hvilken fastställer vilkoren för minderårigas användande i lönearbete. Det ligger därför i sakens natur, att vårt lands folkskollärarekår djupt beklagat de brister, som vidlåda nu gällande bestämmelser i detta ämne, och med största intresse mottagit underrättelsen om, att en revision af ifrågavarande bestämmelser vore nära förestående. I betraktande häraf hafva undertecknade, centralstyrelse för Sveriges allmänna folkskollärareförening, funnit det vara sin pligt att inför Eders K. M:t framhålla de erfarenheter och önskemål, som med afseende på denna viktiga angelägenhet bland folkskolans lärare gjort sig gällande.

Till en början anse vi oss böra uttryckligen framhålla, att det i främsta rummet icke är ur helsovårdens synpunkt, som förevarande fråga af lärarekåren betraktas. Visserligen är det uppväxande slägtets fysiska värd i sjelfva verket endast en del af dess uppfostran och kan sålunda på intet sätt vara likgiltig för dem, hvilka hafva uppfostran till sitt kall. Folkskolans lärare hafva ock haft rik anledning att iakttaga det sammanhang, som eger rum mellan kroppslig sundhet och andlig mottaglighet, samt det olycksbringande inflytande, som det industriella barnarbetet i båda dessa hänseenden utöfvar. Men i fråga om de sanitära skälen för nämnda arbetes begränsande kunna vi inskränka oss till att instämma i hvad upprepade gånger härom blifvit yttradt af helsovårdens särskilda målsmän, bland annat af medicinalstyrelsens ledamöter. Den sida af saken, på hvilken vi för vår del känna oss manade att i underdånighet fästa Eders K. M:ts uppmärksamhet, är den, som omedelbart rör ungdomens sedliga och intellektuella uppfostran.

Af personer, som icke haft samma tvingande skäl som folkskolans lärare att i alla enskildheter följa ungdomens uppförande och samma tillfälle att dagligen och stundligen iakttaga de inflytelser, hvaraf detta är beroende, har man under senare tider allt som oftast hört det påståendet framkastas, att ett tidigt indragande i lönearbetet skulle för ungdomens sedliga utveckling vara icke allenast oskadligt, utan rent af förmånligt. Intet påstående kan enligt lärarekårens erfarenhet vara mera vilseledande. Ehuru våldsbragder och råa pojkestreck, begångna af halfvuxen ungdom, ingalunda äro något för våra dagar egendomligt eller särskildt utmärkande, låter det sig icke förneka, att de flerstädes höra nästan till ordningen för dagen, ja här och hvar till och med kunna befinna sig i tilltagande. Men de orter, der detta är händelsen, äro just de samma, der industriarbetet i vidsträcktaste grad lyckats lägga beslag på familjernas arbetskrafter, så att det blifvit sed icke blott att mödrarna arbeta utom hemmet, utan äfven att barnen redan vid tidiga år tagas ur skolan för att sättas i fabriker. Der det indu-

striella barnarbetet blifvit allmänt, der kan man ock vara viss om, att de i vår tid ofta hörda klagomålen öfver ungdomens sedliga förvildning skola hafva sitt största berättigande.

Om fabriks- och verkstadslifvets demoraliserande inverkan på barnens obefästade sinnen hafva de lärare och lärarinnor, som tjenstgöra vid folkskolorna inom större industrisamhällen, en lika allmän som bitter erfarenhet. Vanligen dröjer det ej länge, innan äfven sådana gossar och flickor, som under skoltiden visat sig välartade, tillägna sig den fräcka ton, det tygellösa uppförande, som i allmänhet är för fabriksungdom utmärkande. De mer eller mindre tillfälliga sammanrotningar i och för bedrivande af ofog, för hvilka våra industrisamhällen under senare tider blifvit beryktade, uppstå ingalunda — såsom stundom falskeligen blifvit påstådt — bland de barn, som besöka folkskolan, utan så godt som undantagslöst bland den halfvuxna eller vuxna ungdom, som är sysselsatt i fabriker och verkstäder. Visserligen händer det ej sällan, att äfven folkskolebarn äro i de s. k. ligornas bragder inblandade, och det är vanligen endast i dylika fall, som dessa bragder, deras förlopp och orsaker blifva gjorda till föremål för noggrann undersökning. Hvad folkskolebarn förebafva kommer nemligen jemförelsevis snart till lärarens kännedom och blir, om det är af betänkelig art, underkastadt ransakning. Härvid kommer det emellertid nästan alltid i dagen, att de smärre barnens roll inskränkt sig dertill, att de — ofta utan någon klar uppfattning af det orätta i sitt handlingssätt — fått tjenstgöra såsom ett slags bulvaner och handtlangare åt andra, hvilka på grund af deras lätiledhet funnit dem för sina syften tjenliga. Sjelfva idéen till »ligornas» företag och planen derför befinnas i nittionio fall af hundra leda sitt ursprung från fabriker eller verkstäderna.

I dessa fabriker och verkstäder äro flockar af halfvuxen ungdom dagen igenom hopade inom gemensamma lokaler samt stå i oupphörlig och liflig förbindelse med hvarandra. Någon uppfostrande ledning, liknande den, som i skolan kommit dem till del, kunna de af lätt insedda skäl ej erhålla, icke ens der arbetsgifvarens hyser de allra bästa afsigter och i möjligaste måtto söker hålla på god ordning. Sådana som förhållandena nu för tiden äro, kan det af honom svärligen förväntas, att han vid ordnandet af sin affär skall taga särskild hänsyn till de minderåriga arbetarnes behof af ständig tillsyn och omsorgsfull uppfostran ej blott i tekniskt, utan ock i moraliskt hänseende. De halfvuxna arbetarne blifva i det väsentliga behandlade efter ungefär samma grundsatser som de vuxna, och ofta erhålla de efter en jemförelsevis ganska kort tid nästan samma arbetsförtjenst som dessa. Det dröjer därför ej länge, innan de hafva alldeles klart för sig, att de äro fria och sjelfständiga arbetare, som för sitt uppehälle alldeles icke stå i beroende af sina föräldrar, och som i det hela kunna göra och låta, hvad de behaga. Någon försyn för fadern och modern, hvilka ofta behandlat dem som en börda och så tidigt som möjligt låtit dem reda sig på egen hand, finner man sällan. Det arbete, hvarmed de sysselsättas, är vanligen af så enformig och mekanisk beskaffenhet, att det icke erbjuder tillräcklig näring för deras ostadiga tankar eller gifver nödig styrsel och ledning åt deras oklara och outvecklade sjäslif, ehuru sådant just under ilrägavarande öfvergangsskede, den s. k. slyngelåldern, är af mera trängande behof än måhända under någon annan del af lifvet. Några anordningar, som i detta hänseende skulle kunna ersätta och fortsätta den reglerande och stadgande verksamhet, som skolan på sin tid utöfvat, gifvas i all-

mänhet icke. Den halfvuxna fabriksungdomen är därför i sedligt afseende på det hela öfverläten åt sig sjelf. Af helt naturliga skäl blir det bland dess brådmogna skaror lätt de allra brådmognaste individerna, som genom sitt tilltagsna och oförsynta uppträdande taga ledningen och framstå såsom de öfrigas föredömen samt uppgöra planerna för de gemensamma företag, hvarmed fristunder och fridagar skola på ett för den råa äfventyrslusten och den oodlade ungdomsfantasien tilltalande sätt utfyllas. Följden häraf blir det s. k. ligapojksväsendet, hvilket sålunda, i stort sedt, endast är en konsekvens af barnens indragande i industriarbetet och måste komma att tilltaga i samma mån, som detta får ohindradt gripa omkring sig.

Från deras sida, hvilka yrka, att barnen så tidigt som möjligt böra få användas i lönearbete, har man ofta sökt göra gällande, att detta skulle vara nödvändigt för ungdomens uppfostran till framtida arbetsduglighet. Man har vid häfdandet af ifrågavarande uppfattning gått ända derhän, att man fordrat rättighet att i industriel verksamhet få använda till och med tioåringar, enär sådant skulle vara ett vilkor för ernående af nödig skicklighet i vissa yrken. Innan dylika påståenden godkännas såsom grund för lagbestämmelser af i hygieniskt och sedligt afseende synnerligen betänklig art, måste de emellertid underkastas en allsidig pröfning från sakkunnigt håll, hvilket hittills icke skett. Den allmänna uppfattning, hvori de hafva sitt ursprung, är, så vidt lärarekårens erfarenhet sträcker sig, icke med verkligheten öfverensstämmande. Det är för visso alldeles riktigt, att barnen skola öfvas i arbete, och detta redan från sina spädate år. Men de skola arbeta under uppfostrares ledning, och deras arbete skall ega ett uppfostrande syfte samt ordnas så, att det motsvarar deras utveckling och är egnadt att steg för steg utveckla deras växande krafter. Der barnarbetet ej är af denna art, der uppfyller det icke sitt ändamål, och följden blir, att de ungas håg förslöas och deras krafter i förtid brytas. Rådfrågar man den dagliga erfarenheten, så finner man ock, att ett indragande i fabriksarbetet, innan kroppens och själens krafter någorlunda vunnit stadga och utveckling, alldeles icke främjar arbetslusten och arbetsfarten, utan tvärtom framkallar den vana vid att sköta förefallande sysslor på ett lamt, häglöst och tanklöst sätt, hvaröfver med rätta så ofta klagas. De afgjordt dugligaste arbetarne äro i allmänhet att söka bland dem, som under de egentliga barndomsåren fått tillhöra hemmet och skolan samt der genom lämpligt arbete fått sina kroppskrafter stärkta och sin omdömesförmåga väckt och närd. Redan nu finnas äfven hos oss flera arbetsgifvare, som inse detta, och inom kort skall utan tvifvel den öfvertygelsen vara allmän, att vårt lands industriella framtid ingalunda beror på arbetarnes tidiga inträde i fabrikerna, utan i främsta rummet på deras friska kroppsliga och andliga energi samt på deras odlade intelligens.

Om hvad nu blifvit anfördt är riktigt med hänsyn till det industriella barnarbetet i allmänhet, så gäller det naturligtvis i allra högsta grad om den *qvintliga* ungdomens deltagande i detsamma. Der flickorna redan från barnaåren indragas i fabrikslifvet, der blir i de flesta fall deras sedlighet undergräfd och deras utbildning i husliga sysslor omöjliggjord. Den minderåriga fabriksarbeterskan förlorar lätt den eljest hos qvinnan så naturliga känslan för hemmet, och de mångahanda praktiska färdigheter, som särskildt för en arbetarehustru äro så oumbärliga, blir hon aldrig i tillfälle att förvärfva. Träder hon i äktenskap, ligger till följd häraf den frestelsen för henne nära att qvarstanna i fabriken

eller — om hon för någon tid öfvergifvit denna — att snarast möjligt återgå dertill. Den ökning i familjens inkomster, som häraf uppkommer, kan vanligen icke ens i ekonomiskt hänseende uppväga den förlust, som husmoderns bortovaro från hemmet medför. Härtill kommer, att hemmets trefnad och dermed äfven dess tilldragningskraft för mannen under sådana förhållanden till stor del försvinner. De unga flickornas användande i industrielt arbete är utan tvifvel en af de starkaste krafter, som i våra dagar verka upplösande på familjelifvet, hvilket är uppfostrans, ja hela samhällets yttersta grundval.

Den fråga, som här blifvit berörd, eger ett så djupt sammanhang med folkskolans verksamhet, att denna skolas lärare och lärarinnor ej kunnat undgå att egna densamma sin synnerliga uppmärksamhet. De iakttagelser och erfarenheter, som de härvid gjort, hafva öfverallt ledt till samma resultat. Detta har tydligt visat sig vid de tillfällen, då frågan varit föremål för öfverläggningar inom folkskollärarekåren, bland annat vid senaste allmänna svenska folkskolläremötet år 1898. Detta möte, som hölls i fabriksstaden Norrköping, uttalade såsom sin åsigt, att den obligatoriska skolgången för hvarje barn bör räcka minst till och med det 13:e lefnadsåret, och att inom hvarje skoldistrikt bör anordnas en fortsättningskurs, omfattande minst två år. För det förra önskemålets förverkligande kräfves — såsom ock samma möte vid behandling af frågan om minderårigas arbetstid uttryckligen framhöll — att *minimiåldern för deltagande i industrielt arbete fastställes till fyllda 13 år*. Det senare önskemålet åter förutsätter, att *för barn i åldern 13—15 år bestämmes en maximalarbetstid af så begränsadt omfång, att de kunna begagna sig af den fortsatta undervisning, som för dem bör anordnas*.

Det synes oss, som om dessa båda yrkanden tillsammans utgjorde det *minimum* af skyddslagstiftning mot barnens för tidiga indragande i det industriella arbetet, som från *uppfostrans* synpunkt bör i våra dagar inom vårt land ifrågasättas.

Utan en minimiålder af fyllda 13 år gifves det ingen säkerhet eller sannolikhet för, att det synnerligen blygsamma mått af allmänt grundläggande bildning, som i den egentliga folkskolans fyra årsklasser kan erbjudas, verkligen kommer den industriarbetande befolkningens barn till del. Sättes minimiåldern så lågt som till 12 år, så är fara värdt, att folkskoleundervisningen inom industrisamhällena blir, på grund af påtryckning från industrimännens sida, planlagd med hänsyn till en afslutning *före* fyllda 12 år. Men detta innebär, att den blir i hög grad stympad samt att de flesta barn komma att ryckas ur skolan just vid den ålder, då deras vetgirighet begymer på allvar vakna och de nått den andliga mognad, att de börja blifva i någon mån mottagliga för en mera praktisk, på lifvets kraf rigtad undervisning.

Beträffande åldern 13—15 år torde böra erinras om gällande folkskolestadgas § 50 mom. 2, hvarigenom bestämmes, att arbetsgifvare, som begagnar barns biträde vid sin handtering, skall vara skyldig att, »jemlikt de särskilda föreskrifter, som derom äro eller varda gifna», så ordna deras arbete, att nödig tid förunnas dem att erhålla stadgad undervisning. Denna bestämmelse förutsätter tillvaron och fortvaron af en föreskrift med det innehåll, som § 7 af gällande förordning angående minderårigas användande i arbete vid fabrik, handverk eller annan handtering eger, hvilken föreskrifts bibehållande måste anses nödvändigt, såvida ej den fortsatta undervisningen med dess fördelar i intellektuellt och

moraliskt hänseende skall vara så godt som tillspillogifven just inom de skoldistrikt, der den är mest af nöden, och just för de barn, som mest behöfva densamma.

Hvad den för ifrågavarande öfvergångsålder bestämda arbetstiden angår, så anse vi det ej nödvändigt, att en viss maximalarbetsdag blir för densamma föreskrifven, utan torde i stället böra fastställas en viss maximalarbetsvecka, hvilken möjligen utan svårare betänkligheter kunde bestämmas så högt som till 48 timmar. Härigenom skulle sannolikt förhållandet mellan industriarbetet och skolarbetet kunna till ömsesidig fördel lättare ordnas, än om en för alla dagar lika maximalarbetstid blefve föreskrifven.

Under förutsättning, att nu framhållna tvenne hufvudfordringar blefve tillgodosedda, skulle man, enligt vår mening, för närvarande kunna afstå från alla lagbestämmelser om förkortad arbetsdag för arbetare under åldern 15—18 år. Hela skyddslagstiftningen för minderåriga skulle derigenom blifva i högst väsentlig mån förenklad, likaså kontrollen öfver dess efterlefnad.

Med stöd af hvad sålunda blifvit i korthet anfördt, tillåta vi oss härmed i underdånighet anhålla, att den nya lagstiftning rörande minderårigas användande i industriellt arbete, som nu är under förberedelse, måtte komma att hvila på följande hufvudgrunder:

att minimiåldern för anställande i dylikt arbete bestämmes till fyllda 13 år,

att för industriarbetare under 15 år fastställes en viss maximalarbetsvecka, icke öfverstigande 48 timmar, samt

att nu gällande skolgångsskyldighet för industriarbetare under 15 år bibehålles.

Underdånigst

Å Sveriges allmänna folkskollärareförenings vägnar

Dess centralstyrelse:

(Namnunderskrifter.)

De åsigter, som i denna skrifvelse göras gällande, äro ingalunda nya. De innebära endast ett fasthållande och ett vidare utvecklande af den uppfattning, som framkallade 1881 års förordning. Tyvärr synes denna uppfattning i väsentlig mån hafva blifvit åsidosatt vid utarbetande af det förslag till förordning, som nu föreligger. Följden häraf har blifvit, att förslaget kommit att innehålla flera bestämmelser, hvilka, i fall de blefve gällande, skulle medföra verkningar, som med hänsyn till ungdomens uppfostran vore allt annat än tillfredsställande.

Då frågan om minderårigas användande i industriellt arbete den 19 april 1899 behandlades inom Andra Kammaren, yttrade chefen för civildepartementet bland annat följande: »Hvad man bör kunna komma öfverens om i denna sak synes vara, att man höjer minimiåldern för minderårigs inträde i arbete i allmänhet till 13 år.»

I nu föreliggande förslag har emellertid bestämmelsen om en minimiålder af 12 år blifvit bibehållen, och skälet härför har blifvit anfördt i det förslaget åtföljande utdraget ur statsrådsprotokollet den 2 mars. »Att höja denna ålder exempelvis till tretton år», yttrar chefen för civildepartementet, »låter sig, enligt min tanke, icke förena med *nu gällande* bestämmelser rörande folkundervisningen, och det är från dem jag har att utgå. Sådan denna för närvarande är anordnad, har i regeln barnet i åldern mellan tolf och tretton år inhemtat det kunskapsmått, som berättigar detsamma att afgå från folkskolan. Dermed har ock skolpligtigheten upphört, ett förhållande, med hänsyn till hvilket minimiåldern för inträde i industriens tjänst måste vara afpassad, så vida man vill undvika att legalisera en kortare eller längre, men för den minderåriga utan tvivel i hög grad skadlig period af sysslolöshet.» Industriens område måste, enligt herr statsrådets uppfattning, erhålla en så vidsträckt omfattning, att det alltid omedelbart stöter intill skolans område, huru snäva detta senares gränser än må vara uppdragna. Industrien bör visserligen ej heller få inkräkta på folkskolan, men detta kraf anses fullt tillgodosedt, såvida såsom vilkor för inträde i arbetet fastställes att hafva inhemtat det ringare kunskapsmått, som omförmäles i folkskolestadgans § 48, det s. k. minimum. Har detta skett, så böra barnen få användas »i lättare arbeten under bar himmel, vid grufvor samt sågverk och dermed förenade brädgårdar» redan vid fyllda 11 år (§ 8 mom. 2), och äfven innan rättighet till afgång från folkskolan på dylikt sätt blifvit vunnit, skulle intet hinder möta för användande af 12-åriga skolbarn till industriellt arbete under deras ferier (§ 2). Detta senare medgifvande motiveras dermed, att folkskoleundervisningen mångenstädes är »så anordnad, att undervisningen endast pågår fyra månader af året, under det skolbarnen den återstående delen af året åtnjuta ledighet».

För denna uppfattning skulle onekligen starka skäl finnas, såvida tillämpningen af folkskolestadgans bestämmelser vore *oberoende* af inkräktningsoförsök från industriens sida. Chefen för civildepartementet synes hafva förbisett, att så ingalunda är förhållandet.

Öppnar man en möjlighet för industriens män att få använda skolbarn under ferierna, huru långa dessa än må vara, så har man naturligtvis gjort dem lifligt intresserade för en sådan anordning af folkskoleunder-

visningen, att ferierna blifva åtta månader och lästiden fyra. Inom de större städerna, der specialintressen af sådan art hafva svårare att göra sig gällande, der folkmeningen är mera vaken och inflytelserik, och der vederbörande alltid måste taga en viss hänsyn till allmänna opinionen och tidningarna, är det visserligen ingen synnerlig fara för att dylika planer skulle kunna genomföras. Men i de många kommuner, som beherskas af ett mäktigt industrielt intresse, representeradt af enskilda fabriksägare eller fabriksbolag, der ligger det mycket nära till hands, att skolrådet och kyrkostämman samt dermed hela folkskoleorganisationen måste böja sig under samma intresse.

Ehuru den ifrågasatta bestämmelsen om tillåtligheten af industrielt feriearbete icke formligt innebär någon inkräkning på skolans område, skulle den alltså faktiskt, så allmänt som den nu är hållen, öppna porten på vid gafvel för en hel rad af dylika inkräkningar af synnerligen svår beskaffenhet. Skall ett medgifvande om feriearbete för barn af viss ålder göras, så måste det i alla händelser begränsas till de egentliga sommar-månaderna; eljest har man, under sken af att lagstifta om ferierna, på en omväg desorganiserat undervisningen.

På alldeles samma sätt förhåller det sig tyvärr med den förmenta garanti för skolan, som skulle ligga i bestämmelsen om inhemtande af det s. k. minimum såsom vilkor för anställning i industrielt arbete. För hvar och en, som haft anledning att närmare följa vårt folkskoleväsendes utveckling under de båda senaste årtiondena, är det en välbekant sak, att inom flertalet kommuner, der industri-intressena äro förherskande, en stark sträfvan gjort sig gällande bland industriens målsmän att söka få folkskoleväsendet så ordnadt, att det bäst passar för deras behof af minderårig arbetskraft. Visserligen skall enligt folkskolestadgan »skolåldern» räknas »från och med det kalenderår, under hvilket barnet fyller sju, till och med det, under hvilket barnet fyller fjorton år». Men der hos de med höga kommunala röstetal försedda en liflig önskan förefinnes att så tidigt som möjligt ställa barnen till industriens fria förfogande möta här för inga svårare hinder. Hvarje barn, som af sin målsman förmenas att inhemta den vanliga, ordinarie folkskolekursen, anses naturligtvis här uppfylla det i folkskolestadgans § 48 för tidigare afgang uppställda villkoret att af »fattigdom» hindras att begagna undervisningen, till dess nämnda kurs är genomgången. Någon pröfning af dess »fattigdom» kommer ej i fråga; det är nog, att dess målsman vill ha det in på en fabrik. Den knappare kurs, som det då i stället måste hafva inhemtat, omfattar endast katekes, biblisk historia och sång (hufvudsakligen kyrkosång) samt litet innanläsning, skrifning och räkning, och fordringarna i dessa ämnen äro

så obestämda, att vederbörande ofta varit af den meningen, att äfven med endast fyra månaders undervisningstid pr år afgang med »minimum» ganska väl skulle kunna vinnas före fyllda elfva år, i synnerhet om den uti pedagogiskt afseende alldeles förkastliga praxis införas, att barnen i allmänhet börja sin skolgång redan vid sex års ålder. Den bestämmelse i det nu framlagda förslaget, som fastställer minimiåldern till tolf år (§ 2) samt i vissa fall till elfva år (§ 8 mom. 2), innebär följaktligen en stark och farlig uppfordran för industrimännen inom de olika skoldistrikten att söka få »minimikursen» införd och genomgången före 12 års ålder samt i gruf- och sågverkstrakter före 11 års ålder.

Vill man sålunda bereda skolan en garanti mot allt för starka inkräktningar från industriens sida, så gifves härför, enligt vår öfvertygelse, intet annat medel än fastställande af minimiåldern till fyllda 13 år. Skulle härifrån det undantag göras, att skolbarn af 12 års ålder finge sysselsättas med industriarbete under ferierna, så måste, såsom redan förut blifvit påpekadt, åtminstone någon begränsning i tiden ega rum.

Blefve nu framställda fordran uppfylld, så behöfde det alldeles icke befaras, att det af chefen för civildepartementet omtalade mellanrummet mellan »skolans område» och »industriens område» skulle uppkomma. Frestelsen att låta barnen afgå i förtid har faktiskt sin grund i möjligheten att redan vid 12 års ålder få dem använda i lönearbete; der denna möjlighet bortfaller, der bortfaller äfven frestelsen. Fastställande af 13 år såsom minimiålder skulle icke nödvändiggöra någon ändring af nu gällande folkskolestadga.

Att ofvannämnda fordran från vår sida på intet sätt kan sägas vara ytterligt gående, torde en jemförelse med förhållandena i andra land tydligen visa. Enligt schweiziska förbundslagen af den 23 mars 1877 är allt fabriksarbete förbjudet för barn under fyllda *fjorton* år, likaså enligt österrikiska lagen af den 8 mars 1885. Den tyska arbetareskyddslagen af den 1 juni 1891 fastställer fyllda *tretton* år såsom minimiålder med den ytterligare begränsning, att till och med efter uppnäendet af denna ålder barnen icke få användas i fabriksarbete, såvida de ej fullgjort sin skolpligt, hvilket i allmänhet icke är händelsen före fyllda fjorton år. Den engelska lagstiftningen sätter visserligen, i likhet med den franska, minimiåldern till fyllda tolf år, men för att ens delvis kunna fritagas från skolgång fordras att antingen hafva aflagt en examen, hvarmed vår pröfning af »minimum» icke kan på långt håll jemföras, eller ock under 5 års tid bevisligen hafva bevistat skolan 300 dagar om året. För öfrigt pågår i England en oafslutlig rörelse till förmån för »de små hvita slafvarne i Lancashire och Yorkshire», och knappast någon parlamentssession förflyter, utan att något steg blir

taget, som afser de minderåriga proletärerernas återbördande åt hemmet och skolan.

Af särskildt intresse synes oss det »Forslag til Lov om Arbejde i Fabrikker og dermed ligestillede Virksomheder samt det offentlige Tilsyn dermed», som den 18 sistlidne december framlades för danska folketinget af inrikesministern Bramsen. Bestämmelsen om minimiåldern (§ 4) lyder der sålunda:

Børn — hvorved forstaas Personer, som ikke have fyldt 14 Aar eller, uagtet de have opnaaet denne Alder, endnu ikke ere lovligt udskrevne af Skolen — maa ikke anvendes til det i § 1, 1ste Stykke, omhandlede Arbejde.

Denne Bestemmelse finder dog ikke Anvendelse paa Dreng, der have fyldt 13 Aar, for saa vidt de i Medfør af Bestemmelsen i Lov Nr. 47 af 24 Marts 1899 om forskellige Forhold vedrørende Folkeskolen § 1, næstsidste Stykke, ere lovligt udskrevne af Skolen.

Huru ringa räckvidd detta medgifvande eger, framgår af följande uttalande i inrikesministerns motivering:

Efter at Lov af 24de Marts 1899 er traadt i Kraft, vil den i närvärende Paragraf foreslaaede Undtagelse för Dreng, der ere lovligt udskrevne av Skolen, kunne finde Anvendelse paa 13^{1/2} aarige Børn, idet Loven af 1899 § 1 tillader Forældre at udskrive et Barn af Skolen, naar det ved den senest afholdte Foraarpröve har godtgjort at have naaet Skolens Maal og i det paafölgande Sommarhalvaar fylder 14 Aar samt i övrigt paa Betingelse av, at särilige Forhold i Hjemmet efter Skolekommissionens Skön tale derfor.

Vi veta mycket väl, att hvad Danmarks högerregering sålunda föreslagit skall i vårt land ännu länge räknas såsom utopier. Vi få därför nöja oss med mindre. Men vi kunna icke se något skäl, hvarför Sverige i omvårdnaden om sin industriarbetarebefolknings barn skulle ställa sig så långt efter vårt lilla södra grannland.

Den andra hufvudpunkt i nu föreliggande förslag, som vi för vår del måste anse i högsta grad betänkelig, är det fullständiga utelemnandet af hvarje åliggande för arbetsgifvarne att bereda sina minderåriga arbetare tid för deltagande i fortsatt undervisning. Nu gällande förordning af den 18 november 1881 innehåller följande bestämmelse:

§ 7.

Minderårig under 15 år, som användes i fabrik, handverk eller annan handtering, skall begagna undervisningen i folkskolan å de tider, skolrådet efter näringsidkarens hörande bestämmer, eller njuta annan deremot svarande och af skolrådet godkänd undervisning, samt en gång i månaden till näringsidkaren aflemna intyg om åtnjuten undervisning.

Enligt den nu föreliggande propositionen skulle denna bestämmelse alldeles försvinna.

Inom 1875 års komité tillade man med rätta den fortsatta undervisningen en mycket stor betydelse, såsom särskildt § 4 i dess förslag utvisar; och äfven inom 1891 års komité voro alla, såväl majoriteten som reservanterna, öfverens om nödvändigheten af sådan undervisning samt om nödvändigheten af att någon bestämmelse om arbetsgifvarnes skyldigheter i detta hänseende inrycktes i förordningen (komitéförslaget § 11 och reservationsförslaget § 3 mom. 3). Såsom chefen för civildepartementet i sitt yttrande till statsrådsprotokollet påpekar, hafva ock flera af folkskoleinspektörerna i sina yttranden öfver 1891 års komités förslag »framhållit nödvändigheten af att de i folkskolan förvärfvade kunskaper genom fortsatt skolgång underhållas och befästas och ifrågasatt stadganden härom». Härtill skulle vi för vår del vilja lägga, att detta underhållande och befästande af kunskaperna dock icke på långt när är det viktigaste, utan att hufvudsaken alltid måste vara den rent uppfostrande inverkan, som ungdomen just under ifrågavarande kritiska period i hög grad behöfver.

I en viss motsats mot denna uppfattning har i herr civilministerns anförande till statsrådsprotokollet blifvit stäldt ett uttalande af den nuvarande folkskoleinspektören i hufvudstaden. Vi tro dock, att man skulle begå en orätt mot upphofsmannen till detta uttalande, som för öfrigt afgafs i början af hans verksamhet, om man tolkade det såsom en förkastelse öfver fortsatt undervisning för minderåriga arbetare. En dylik tolkning vederlägges för öfrigt af senare uttalanden från samma håll, exempelvis i det »Underdåniga betänkande och förslag till ordnande af folkundervisningen i vissa städer», som afgafs den 6 december 1895 af dertill i näder utsedda komiterade. Så mycket våga vi i alla händelser påstå, att bland de lärare och lärarinnor, hvilka inom industriorter arbeta i folkskolans tjänst, meningarna om den fortsatta undervisningens nödvändighet icke äro delade.

I det gemensamma utlåtande öfver 1891 års komitéförslag, som afgafs af kommerskollegium och medicinalstyrelsen den 10 december 1892, uttalas ock den åsigten, att i en förordning om minderårigas användande i

industriarbete icke får saknas en bestämmelse till skydd för den fortsatta undervisningen. »Folkskoleundervisningens ökande och utveckling är», yttra nämnda embetsverk, »onekligen en ytterst viktig angelägenhet. Samhället kan ock med rätta fordra, att icke genom lagstiftningens tillskyndelse frukterna af denna undervisning icke komma att motsvara de betydande ekonomiska uppostringar, samhället ikläder sig för densamma; men det torde utan tvifvel vara lämpligare och ändamålsenligare, att positiva åtgärder till främjande af undervisningen, för så vidt sådant genom lagstiftningen kan ske, vidtagas genom en omarbetning af den rörande samma undervisning särskildt gifna förordningen, än att det sker genom införande af enstaka bestämmelse i sådant syfte i en författning, hvars hufvudändamål är ett annat. Det torde emellertid ligga utom embetsverkens befogenhet att vidare söka utveckla hvad som till folkundervisningens befrämjande borde åtgöras. — — Embetsverken anse alltså, på grund af hvad nu anförts, att föreskrift om utsträckt obligatorisk skolgång bör gifvas i annan författning än den nu ifrågavarande samt då afse alla minderåriga, men att i sistberörda författning bör intagas *föreskrift om skyldighet för arbetsgivare att, der hos honom anställd minderårigs målsman sådant önskar, bereda minderårig ledighet för begagnande af den fortsatta undervisning, som är eller kan varda anordnad, undervisningen i tekniska skolor, der sådan förekommer, deri inbegripen.*»

Hvilka skäl, som detta oaktadt vållat, att ingen som helst bestämmelse till skydd för fortsatt undervisning blifvit i det kongl. förslaget upptagen, är oss obekant. Så vidt vi kunna se, är bibehållandet af en bestämmelse ungefärligen motsvarande § 7 i nu gällande förordning nödvändigt, såvida ej å alla industriorter folkskolestadgans § 50 mom. 2 skall blifva ett tomt ord. Fortsättningsskolans årliga undervisningskurs upptager för öfrigt endast 180 timmar, hvilket ju icke innebär någon synnerlig minskning i den åt industriarbetet egnade tiden.

Beträffande förordningens förhållande till folkskolan dela vi för vår del till fullo den af kommerskollegium och medicinalstyrelsen uttalade åsigtén, att de *positiva* åtgärderna till främjande af undervisningen icke böra föreskrifvas der, utan i folkskolestadgan. Villkoren för minderårigas användning i industriarbete äro med hänsyn till folkskolan af hufvudsakligen *negativ* natur, men därför icke mindre betydelsefulla: ett af deras hufvudändamål är att kring henne uppresa ett bålverk så starkt, att hon icke af den öfvermågtigt påträngande industrialismen krossas och förkrympes.

I detta afseende uppfyller det kongl. förslaget, trots sina många och stora förtjenster i andra delar, icke de anspråk, som ur uppfostringssynpunkt måste på detsamma ställas.

Slutligen kunna vi icke underlåta att framhålla ännu ett önskningsmål, nemligen det, att den blifvande författningen i ämnet måtte antagas såsom lag, stiftad af Konung och Riksdag gemensamt, och att sålunda Riksdagen icke inskränker sig till att afgifva ett yttrande öfver det föreliggande förslaget till förordning angående minderårigas och qvinnors användande till arbete i industrielt yrke, utan för sin del fattar beslut i ämnet. Så skedde år 1889 med anledning af Kongl. Maj:ts då framlagda förslag till »Förordning om åtgärder för skyddande af arbetares lif och helsa i arbetet»; Riksdagen antog i stället en »Lag angående skydd mot yrkesfara». Lagstiftningen på nu föreliggande område sammanhänger på det närmaste med den skyddslagstiftning, som tillkom år 1889, hvadan äfven i formelt afseende författningarna torde böra erhålla samma karakter.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, få vi hemställa:

dels att Riksdagen måtte i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående minderårigas och qvinnors användande till arbete i industrielt yrke för sin del antaga en lag i ämnet;

dels att Riksdagen måtte i författningsförslaget i fråga vidtaga följande ändringar och tillägg:

a) åldersbestämmelsen i 2 § ändras från tolf till *tretton* år;

b) medgifvandet i samma §, att minderårig i visst fall må användas till arbete under ferietid, inskränkes till: *ferietid, som infaller under månaderna juni, juli och augusti*;

c) ur 3 § borttagas de ord, som afse minderårig, hvilken ej fyllt 13 år;

d) 8 §, 2 mom. utgår;

e) i författningen införas sådana bestämmelser, att de till arbete i industrielt yrke använda minderåriga,

som äro under femton år, ovilkorligen komma i åtnjutande af fortsatt undervisning, anordnad af vederbörande skolråd eller ock af skolrådet godkänd, hvilken undervisning under alla förhållanden skall omfatta minst 180 timmar årligen.

Den närmare formuleringen af våra ändrings- och tilläggsförslag öfverlemnas åt lagutskottet, hvilket ock torde göra de jemkningar i öfriga paragrafer, som må finnas erforderliga för genomförandet af de af oss framställda önskemålen.

Stockholm den 20 mars 1900.

Fridtjuv Berg.

Emil Hammarlund.

I förestående motions syfte instämma:

<i>Aug. Pettersson.</i>	<i>L. Dahlstedt.</i>
<i>Julius Centerwall.</i>	<i>J. Persson.</i>
<i>S. J. Kardell.</i>	<i>Arvid Kempe.</i>
<i>A. F. Liljeholm.</i>	<i>Joh. Er. Nordin.</i>
<i>Chr. Olsson.</i>	<i>L. Gust. Broomé.</i>
<i>J. Nydal.</i>	<i>A. Thylander.</i>
<i>J. Nordin.</i>	<i>Henrik Hedlund.</i>
<i>Oskar Eklund.</i>	<i>M. F. Nyström.</i>
<i>Gust. Österberg.</i>	<i>Karl Staaß.</i>
<i>W. Johansson,</i>	<i>J. A. Lundström.</i>
Öja.	